

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1051

מסכת ערכין כ"ח - ל"ד ♦ סופרים ב', י"א - ג', ה'

בס"ד, י"א תמוז תשע"ט

השבוע בגליון

- ♦ ירושלים - שתי מילים במילה אחת
- ♦ ירושלים אורו של עולם
- ♦ מצווה להשתקע בירושלים
- ♦ צדקה לעניי ירושלים קודמת
- ♦ תושב ירושלים אינו רשאי לעקור הימנה!

- ♦ זכרונות השנה הקודמת הדוהים במהלך השנה שלאחריה
- ♦ בניית סוכה בבית המקדש
- ♦ האם העיר חברון היתה מוקפת חומה?
- ♦ קריאת המגילה בחברון בשני ימי הפורים
- ♦ פירוק החומה לצורך הקמת עיר מקלט

דבר העורך

סייעתא דשמיא

עם סיום מסכת בכורות, בה למדנו רבות על מצוות פדיון הבן, קיבלנו מכתב מעניין מאד מירושלים. **קורא** נאמן, הרב יעקב פיש שליט"א, משכונת גבעת משה בירושלים, מספר במכתבו על סייעתא דשמיא נפלאה שהיתה לחבירו הטוב, אשר שוחחנו עמו, ולבקשתו, הדברים מתפרסמים בעילום שם.

חבר זה, ר' ראובן נכנה אותו, נולד בארצות הברית, וגדל בבית הוריו אשר התגוררו בקהילה קטנה ומרוחקת מרכזי היהדות הדתית. ביום מן הימים החל הספק לנקר בליבו - הרי בכור אנך, וחלה עלי מצוות פדיון הבן, כיצד אדע, כי אי פעם, לפני עשרות שנים, נערך הפדיון כדת וכדין? מי אמר שהכהן היה כהן, ואם כן... החששות והשאלות גברו והלכו, עד אשר הוא החליט לפנות לסמכות הלכתית, אשר תורהו כיצד עליו לנהוג. התשובה שקיבל היתה, כי אם הכהן שפדה אותו עולה לדוכן לברכת כהנים, אין מקום לכל חשש, והוא יכול להסיר את הספקות מליבו.

ביום, כאשר הוא ניסה לברר אצל אביו, מיהו אותו כהן שפדאו, מה שמו, היכן הוא מתגורר, ועוד שאלות מסוג זה, הוא נתקל במבוי סתום. אביו לא זכר מאומה, היה זה לפני שנים רבות כל כך, ואביו אף ניתק כל קשר עם מקום מגוריו באותן שנים. הספקות בעבעו וגעשו, פשוט צורה ולבשו צורה חדשה.

ר' ראובן, מספר הרב פיש, הוא אדם מאד מסודר, וכמעט לא קרה שהפסיד את המניין הקבוע שלו, ובפרט שהוא נהנה להתפלל שם, כי במניין זה יש כהן העולה בקביעות לדוכן לנשיאת כפיים, וכך הוא זוכה לברכת כהנים מידי יום, אך במניין המאוחר יותר, פעמים רבות אין כהן. **שבוע** ימים לאחר שהתחוויר לו כי אין באפשרותו לאתר מיידע אחר אותו כהן, אירע שהוא התאחר

דף לא/א כשהוא אומר תמימה להביא את חדש העיבור

זכרונות השנה הקודמת הדוהים במהלך השנה שלאחריה

במשנתנו אנו למדים, כי שנת המכירה הראשונה של בתי ערי חומה, אשר במהלכה המוכר רשאי לפדות את הבית מידי הקונה, מתמשכת על פני כל השנה, כולל חודש העיבור, ואין מנכים חודש אחד בגין החודש המעובר, וכן נפסק להלכה (רמב"ם הל' שמיטה ויובל פרק י"ב הל' ה').

הלכה מעניינת הוציא ממשנתנו ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת אהע"ז ח"א סי' ק"ט). כידוע, רבינו תם תיקן, כי אדם אשר נשא אשה ולדאבון לב היא נפטרה בתוך השנה הראשונה לנישואיהם בלא שהותירה אחריה זרע, יחזיר לאביה את הנדוניה ואת התכשיטים שהביאה עמה מבית אביה ולא יירשם [ראה בהרחבה גליון 271 מאמר "רבינו תם על מה ולמה"]. הפוסקים דנו כיצד לנהוג בשנה מעוברת, מכיון שטעמו של רבינו תם שהתקין את התקנה לשנה אחת בלבד היה, כי לאחר שנה נתינת הנדוניה משתכחת מן הלב ועצבון האב על כך שממונו עבר לחתנו אינו רב. לדעת בעל ה"שבות יעקב" (שו"ת ח"ב סי' קכ"ה), מאחר שהדבר תלוי בשכחה, התקנה פגה כעבור י"ב חודש ממועד הנישואין, ואין צריך להמתין שנה תמימה, כאשר השנה מעוברת.

אולם, ה"חתם סופר" זצ"ל חולק על כך ונימוקו עמו.

לדעתו, המקור לכך שכעבור שנה הזיכרון כהה ונחלש, נלמד מדין בתי ערי חומה. הרמב"ן (ויקרא כה/ט) מבאר כי טעמה של אפשרות גאולת הבית בשנה הראשונה למכירתו היא, כי מכירת בית קשה לאדם, ומשום כך התורה העניקה לו אפשרות לפדותו ולהשיבו אליו. אולם, לאחר שנת מגורים במקום אחר, נתייאש מביתו הקודם ונשתכחו זכרונותיו. זהו המקור לכך, שלאחר שנה הזכרונות מיטשטשים. והנה, לאחר שמפורש במשנתנו, כי גם בבתי ערי חומה שנה היא שנה תמימה, ובשנה מעוברת השנה מתמשכת על פני שלשה עשר חודשים, הוא הדין לגבי תקנת רבינו תם.

מה טעם בדבר, אם אדם שוכח לאחר שנים עשר חודשים, כלום זכרונו מתארך ומתחזק לרגל שנת העיבור? ה"חתם סופר" זצ"ל (שו"ת אהע"ז סי' קי"ט) מבאר, כי כל חג, מועד, ימי אבל וצום, נושאים בחובם זכרונות ייחודיים עבור כל אדם. בהגיע חג הפסח הראשון, מוכר הבית נזכר בסעודת ליל הסדר שנערכה בביתו הקודם ברוב פאר והדר. בהדלקת נרות חנוכה, נפשו יוצאת אל המדף שהתקין בפתח הבניין בצעירותו, וכן הלאה. לאחר שחלף עליו פעם אחת גלגל השנה על כל מאורעותיה, זכרונו הדואב מרפה מלפיתתו לקראת השנה הבאה, שכן, זכרונות חדשים מן השנה האחרונה דוחקים את הקודמים להם. לפיכך, הדבר אינו תלוי כלל במספר חודשים, י"ב או י"ג, אלא בשנה תמימה החולפת על האדם, עם כל ימיה המיוחדים ונקודות הציון שבה.

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה דוד** ז"ל
 ב"ר פנחס יוסף ז"ל
 נלב"ע י"ב בתמוז תשס"ג
תנצב"ה

צעילוי נשמת

ר' **בנימין (בענו) צאודרר** ז"ל
 ב"ר יונה הל"ד נלב"ע י"ב באייר תשס"ב
 ומרת **מינה צאודרר** ע"ה
 ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע י"ח בתמוז תשס"ב
תנצב"ה
 הונצחו ע"י משפ' גוטמן שיחיו - פ"ת

צעילוי נשמת

הבחור **אהרון פרידמן** ז"ל
 ב"ר אליעזר דוד ז"ל
 נלב"ע י"ג בתמוז תשמ"ג
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **אברהם** ז"ל ב"ר ישראל שמעון ז"ל
 נלב"ע ע"ש ק"י"ג בתמוז תש"ם **תנצב"ה**
 הונצח ע"י המשפחה שיחיו

דף לב/ב וישבו בסוכות

בניית סוכה בבית המקדש

השבוע לומדי הדף היומי לומדים על עשיית הסוכות בימי עזרא הסופר.

למקרא הפסוקים בספר נחמיה (ח/ג-יח), המובאים בחלקם בגמרתנו, נפרשת היריעה על ההכנות שנעשו לקראת חג הסוכות הראשון, בעת עליית עזרא וחלק מן העם מגלות בבל: "...נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלויים אל עזרא הספר ולהשכיל אל דברי התורה. (יז) וימצאו כתוב בתורה... אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג בחדש השביעי. ...ויעבירו קול בכל עריהם ובירושלם לאמר צאו ההר והביאו עלי זית ועלי שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבת לעשת סכת ככתוב. (טז) ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלקים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים. (יז) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום והוא ותהי שמחה גדולה מאד".

בתיאור זה ספון פתח לנושא רחב. כידוע, הכהנים אכלו בשר קרבנות קדשי קדשים, שיירי מנחות ולחם הפנים בעזרה בלבד. קרבנות מסוג זה הוקרבו גם בימי חג הסוכות. האם קרבנות אלו היו צריכים להאכל בסוכה? האם נבנתה סוכה בבית המקדש? מפשטות לשון הפסוק הנזכר, שהקימו סוכה "בחצרות בית האלוקים" עולה, כי אכן היתה סוכה גם בבית המקדש.

ברם, מוסכמה פשוטה, לכאורה, זו, טעונה דיון משני היבטים שונים. האחד, האם הכהנים העובדים בבית המקדש חייבים בסוכה, ואם כן, האם ניתן לבנות סוכה בבית המקדש.

בתחילת המסכת (לעיל ג/ב) למדנו, שהכל חייבים בסוכה, אפילו כהנים, שלא בשעת עבודה. הכהנים, איפה, חייבים בסוכה. מתי? מרש"י ומרבינו גרשום (שם) משתמע, כי המדובר הוא בכהנים שאינם עובדים בחג. אולם, לפי גירסת השיטה מקובצת (שם), מדובר אפילו בכהן העובד ביום בבית המקדש, שבלילה הוא חייב בסוכה, כיון שאינו טרוד בעבודת המקדש. לפי גירסה זו יש לדון, אם גם כהן בעת אכילתו חייב בסוכה, מכיון שאינו טרוד אז בעבודת המקדש.

ברם, אין זה פשוט כל כך לבנות סוכה בבית המקדש, הן מן הבחינה ההלכתית, והן מן הבחינה המעשית. במסכת זבחים (סב/א) למדנו, כי חז"ל דרשו מן הפסוק (דברי הימים א כח/ט) "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל", כי אין לשנות מתבנית בית המקדש, ואפילו לבנות גזוזטרא ארעית לצורך שמחת בית השואבה אסור (סוכה נא/ב)! כמו כן, אסור להקים בעזרה מבנה מעץ, משום "לא תטע לך אשרה כל עץ" (עיי' רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א הל' ט'). מכאן, שאי אפשר לבנות סוכה ולסככה כדיון.

מלבד זאת, קיימת מניעה הלכתית נוספת להקמת סוכה במקדש. שהנה, הרמב"ם כותב (הל' בית הבחירה פ"ה הל' א'), כי הר הבית והעזרה היו מקורים... לא ניתן, איפוא, להקים שם סוכה, שהרי על הסכך להיות תחת כיפת השמים ולא במקום מקורה. אכן, ה"פנים יפות" (דברים טז/כא), כותב, כי מפני הטעמים הנזכרים, לא הקימו סוכה בעזרה, והכהנים אכלו את לחם הפנים ואת שיירי המנחות מחוץ לסוכה. הוא מוסיף ומציין את דברי ה"ילקוט שמעוני", הדורש מן הפסוק (דברים טז/כא) "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה'" - "אפילו בית אפילו סוכה", וה"פנים מאירות" מבאר, כי הכוונה היא לסוכת מצווה, שגם אותה אסור להקים בבית המקדש.

ישיבה בבית המקדש: ה"רוקח" (הל' סוכה ס"י ר"ט), מגדולי הראשונים, דן גם הוא בנושא ומגיע למסקנה, כי הסוכה לא הוקמה בחצר העזרה. לדעתו, בלתי אפשרי לפרש שהוקמה סוכה בחצר המקדש, שכן, בפסוק מבואר, כי ישבו בסוכות הללו - "וישבו בסוכות" - והרי אין ישיבה בעזרה, אסור לשבת בעזרה. יש לציין, כי טעמו של ה"רוקח" אינו מוסכם על הראשונים, שכן, בעלי התוספות (יומא כה/א ד"ה "אין ישיבה") כתבו, כי הכהנים ישבו בעזרה בזמן אכילת בשר הקדשים, וממילא אין כל מניעה לשבת בסוכה בבית המקדש בעת אכילת הקרבנות ("אמרי שמאי" ח"ב ס"י י"ג). ומה בדבר הפסוק הנזכר "ויעשו להם סכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלקים", האם אין כאן עדות מפורשת כי הקימו סוכה בבית המקדש? ה"רוקח" (שם) סבור שלא. לדעתו הכוונה היא לסוכות שהוקמו בעזרת הנשים, לאותן הדעות שעזרת הנשים לא היתה מקורה, או שכוונת הפסוק היא לחצרות שהיו בירושלים, אשר נקראו "בית האלוקים", משום שאכלו בהן שלמים ושאר קרבנות הנאכלים בכל ירושלים (וע"ע אמרי שמאי שם).

דף לב/ב עד גמלא בגליל

האם העיר חברון היתה מוקפת חומה?

הדפים הנלמדים השבוע, כוללים את הלכות "בתי ערי חומה", אשר הליך מכירתם כרוך בדינים מיוחדים. בגמרא (לב/א) נאמר, שגם עיר שאינה מוקפת חומה בשעת מכירת הבית, אלא שבימות יהושע בן נון היתה מוקפת חומה, אף היא נחשבת "עיר חומה". הלכה זו פותחת שער לדיונים רחבים אודות אתרים ומקומות שונים, האם היו בעבר מוקפים בחומה ולפיכך הם נכללים בערים המוגדרות כ"מוקפת חומה". הנידון אינו מעשי לימינו אנו, שכן, דין מכירת בתי ערי חומה נוהג בזמן היובל בלבד, אך שאלה זו נוגעת לגבי זמן קריאת המגילה בפורים, שבני הערים המוקפות חומה נוהגים פורים ביום ט"ו באדר, ובני הערים הפרוזות, שלא היתה בהן חומה בימות יהושע בן נון, נוהגים פורים ב"ד באדר.

קריאת המגילה בחברון בשני ימי הפורים: חברון עיר האבות מהווה אחד המוקדים המרכזיים בנידון זה; ההיתה חברון מוקפת חומה בימות יהושע בן נון אם לאו. השאלה הדהדה בחלל העיר כבר לפני

לקום משנתו, והוא התפלל במניין השני. לקראת ברכת כהנים המתינה לו הפתעה נעימה בדמות כהן שעלה לדוכן וביקר את הקהל.

הכהן היה נראה תייר אורח שנזדמן למקום, ולאחר התפלל נוצרה שיחה קצרה בין ר' ראובן לבין הכהן האורח. לאחר מספר דקות של שיחה התברר כי הכהן האורח, הוא הוא הכהן אשר פדה את ר' ראובן! כבר לא היה צריך לשאול אותו אם הוא עולה לדוכן... בעל המעשה ביקש להדגיש, כי בכל מקרה של ספק יש לפנות למורה הוראה, וכי אין להקיש למקרים אחרים מן התשובה שניתנה לו.

★ ★ ★

ומכאן, למכתב שצורף לתרומת ספרים למאורות הדף היומי.

אחד הספרים החשובים על מסכת ערכין, הוא ספר "הפלאה שבערכין". בני משפחתו שיגרו מכתב למערכת ובו סיפור מופלא כיצד יצא ספר זה לאור. **כאשר** הרב הגאון רבי חיים רבינוביץ זצ"ל, רבה של העיריה שפ"ל בליטא, חלה ממושכות, הוא כתב בצוואתו לאמור: "יסור ייסוני ה' בייסורים קשים ומרים, ואנכי מתגולל בחולי זה כמעט שנה תמימה. אמרתי אני עם לבי כי הוא חסד עליון להעיר אותי לפשפש ולמשמש במעשיי יגורתי פן ואולי מחמתו בלבול הדעת לא אוכל לשוב בתשובה שלמה לפניו, והנני כותב וחותם ידי להצור ברוך הוא כי אני שב בכל לבי אליו".

בקשה אחת הוא מפנה ללידיו: "אם מצאתי חן בעיניכם יקירי בעלי חברא גמרא ואם כשר אני לפניכם, לטוד חידושי על מסכת ערכין ולהדפיס לזכר חברא גמרא. צר לי מאוד כי לא זכיתי לסדר כאשר עם לבי, על כן תראו לבקש איזה מופלג גדול, אולי ירחם עלי לסדר ולכונן טוב בעיניו".

שלושה חודשים לאחר כתיבת הצוואה נפטר הרב הצדיק לבית עולמן, ביום ז' בשבט תרל"ו.

חלפו כעשרים שנה, ובתו של הרב הגיעה לפרקה. החתן המיועד, רבי משה צבי אורדמן, שמע מפי חותנתו הרבנית כי בעליית הגג בביתה מונחים הרבה כתבי-יד בכל מקצועות התורה, שכתבו בעלה רבי חיים ואביו, הרב הגאון יצחק רבינוביץ, שישב על כיסא הרבנות לפניו. עלה רבי משה צבי לעליית הגג ומצא "אוצר בלום, המכוסה באבק וחבוש בטמון". כרגע הלהיבני הרעיון העז" - כותב רבי משה צבי - "לגשת למלאכת הקודש ולהוציא את כתבי-היד משביים". הוא לקח את כתבי-היד, ומסרם לידי הרב הגאון ר' שלמה נתן קוטלר אב"ד לוקניק. "ואמנם יד ההשגחה העליונה נראתה בעליל, כי זמן קצר אחרי הוציא אותם מבית חותנתו נפלה דלקה ברחוב ההוא אשר אכלה בתים רבים ובתוכם גם הבית שבו נמצאו הכתבים, והנני רואה בזה אצבע אלוקים אשר שמר את הכתבים הקדושים לבל יאבדו מתוך קהל ישראל".

במשך שנים רבות ערך הרב קוטלר את הספרים, תחילה בליטא ואחר כך בירושלים, ור' משה צבי הוציאם לאור. שבעה ספרים הוציא ר' משה צבי לאור במשך שלושים וחמש שנים: הראשון, "הפלאה שבערכין", חידושי תורה על מסכת ערכין, יצא בשנת תרס"ה (1904) ובו נתיימה צוואת המחבר, הרב חיים רבינוביץ. האחרון, "זרע יצחק" על מסכתות זבחים ומנחות מאת הרב יצחק רבינוביץ, יצא לאור בשנת ת"ש (1939).

ר' משה צבי היה סוחר אמיד, ביתו בשבלי היה פתוח לתלמידי חכמים, ורבים ברום נהגו לבקר בו. הוא לא בנה לעצמו בית משלו כמנהג בעלי הבתים בעיר, והיה אומר כי הוא מקים שבעה "בתים" שיעמדו שנים רבות יותר מכל בתי העצים והאבנים, הלווא הם שבעת הספרים שהדפיס.

הקדמתו לספר האחרון כתב ר' משה צבי: "והנה עם גמר ההדפסה נשמעה חרדת מלחמה בעולם המבלבלת עמים וגבולות". כשנה לאחר מכן נכנסו הגרמנים לליטא. ור' משה צבי ואישתו הוצאו מגטו שבלי ונרצחו ביער קוזיי ביום י"ח באלול תש"א.

ה' יקום דמם.

מאה שנים לאחר כתיבת דברי ההקדמה של ר' משה צבי לספר "הפלאה שבערכין", נכדו, ר' חיים עופר, הוציא לאור הוצאה חדשה של הספר, וכתב בדברי הפתיחה: "אפתח בשבח והודיה לשם יתברך שמו, אשר בחסדו

למעלה מארבע מאות שנה, ואת תמצית הדברים כתב החיד"א בספרו: "חברון עיר קדשנו תוב"ב - כתב הרדב"ז בתשובה דפשיטא דאינה מוקפת חומה מימות יהושע וקורין ב"ד, אבל מנהג קדום לקרות בה י"ד וט"ו מספק" (דברי יוסף) או"ח סי' תרפ"ח אות ב; וכע"ז בשר"ת "חיים שאל" ח"ב סי' ל"ח אות צ"ד).
לפנינו, איפוא, מחלוקת בין הרדב"ז לבין מנהג העיר, אותו הזכירו וקיימו "רבנן קדישי" (לשון החיד"א בשר"ת "חיים שאל", שם), האם חברון היא בכלל הערים הפרוזות או שמא יש לחשוש שהיתה מוקפת חומה.

הסוגיה היחידה בש"ס העוסקת בזהות הערים המוקפות חומה, היא סוגייתנו. במשנתנו נמנו מספר ערים כמוקפות חומה, ועל כך תמהה הגמרא: "מאי קאמר" - האם ערים אלו בלבד מוקפות חומה? על כך עונה אביי: "עד גמלא בגליל, עד גדוד בעבר הירדן, וחדיד ואונו וירושלים ביהודה" (עיי' שו"ת "משנת יוסף" ח"א סי' נ"ד בביאור דברי הרדב"ז ח"ב סי' תרפ"א). נשים לב, כי בהתייחסו לגליל אביי אינו אומר "גמלא" אלא "עד גמלא", היינו: כל הערים שבגליל, עד גמלא, מוקפות חומה, ואילו בהתייחסו לירושלים הוא נוקט בשמות שלשת הערים חדיד, אונו וירושלים בלבד; משמע, כי הן בלבד היו מוקפות חומה.

הרדב"ז מביא ראיה נוספת לשיטתו, מהנאמר בסוף מסכתנו (לג.ב, לד.א), כי ערי מקלט הוקמו אך ורק בערים שאינן מוקפות חומה. והנה, חברון שימשה כעיר מקלט, כך מפורש בבבלי (יהושע ז, טז), אין לנו אלא להסיק, כי היא לא היתה מוקפת חומה.

אף על פי כן, כאמור, המנהג 'הקדום' היה לנהוג שני ימי פורים בחברון.

הגר"י ליברמן, בספרו שו"ת "משנת יוסף" (שם), מבאר את המנהג.

לדעת "רבנן קדישאי" שבחברון, אשר נהגו פורים בשני הימים, אין לדייק מלשונו של אביי, כי לא היו ביהודה ערים נוספות לבד מאשר חדיד, אונו וירושלים, שכן, מלשון המשנה משמע להיפך, וגדוד, וחדיד, ואונה, וירושלים, **וכן כיוצא בהן**, משמע, כי היו ערים נוספות - וכן כיוצא בהן.

זאת ועוד, רבי יהוסף שוארץ זצ"ל, בעל "תבואות הארץ", מוכיח בספרו שו"ת "דברי יוסף" (סי' ב), כי במשנתנו לא נמנו אלא הערים המוקפות החומה מימות יהושע בן נון אשר היו מיושבות בימי המשנה. כלומר, גם אם נדייק מלשונו של אביי, כי חדיד, אונו וירושלים היו הערים היחידות ביהודה המוקפות חומה מימות יהושע בן נון, אין זה אלא משום שהן היו הערים היחידות שהיו מיושבות בימי המשנה, ולפיכך לא נמנו חברון וערים נוספות שהיו חרות ושוממות באותה עת.

גם להוכחתו השניה של הרדב"ז הוא מביא דחיה נאה. הרדב"ז טען, כי חברון אינה מוקפת חומה, שהרי שימשה כעיר מקלט. אכן כן, בימים אשר בהם היא שימשה כעיר מקלט, כבר לא היתה מוקפת חומה, אך בימות יהושע בן נון היתה מוקפת חומה, שהמניעה להקים עיר מקלט בעיר מוקפת חומה, אינה מתייחסת לחומה מימות יהושע בן נון, אלא רק עיר שמוקפת חומה בפועל, אין מקימים בה עיר מקלט.

פירוק החומה לצורך הקמת עיר מקלט: מכאן, עובר בעל "תבואות הארץ" להוכיח, כי חברון היתה גם היתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון. הנה, מקרא מלא הוא כי עפרון שוחח עם אברהם אבינו בחברון, "לעיני כל באי שער עירו", אם היה שער, הוא היה מקובע בחומה, שאין לו כל תכלית לבדו, וכאשר כלב ביקש מיהושע (יהושע יד/יב) "את ההר הזה... כי ענקים שם וערים גדולות ובצורות... ויתן את חברון לכלב". עלינו להסיק, כי מתחילה היתה מוקפת חומה, וכאשר ביקשו להכשיר את חברון כעיר מקלט, הרסוה, כמפורש בגמרתנו, כי אם עלו בגורל הלוויים ערים מוקפות חומה, סתרו את חומתן כדי לפרז את הערים ולהכשירן לשמש כערי מקלט. ניתן, איפוא, להבין את מקור המנהג העתיק בחברון לקרוא את המגילה בשני הימים מחמת הספק (ועיי' עוד בשו"ת "משנת יוסף" סי' נ"ג, מדוע עיר מעין זו נחשבת מוקפת חומה מימות יהושע בן נון לגבי קריאת מגילה).

דף לב/ב ה"נ תרי ירושלים הוו

ירושלים א' וירושלים ב'

ירושלים עיר הקודש, שעניי כל נשואות אליה, לא היתה היחידה שנשאה את השם ירושלים. כן מפרשים רבא ורב אשי את משנתנו, ולדבריהם, בימי קדם היתה קיימת עיר נוספת בשם ירושלים. **מנהג ירושלים בגט כריתות:** ידיעה חשובה זו, משמשת כפתרון מושלם, לכאורה, למנהג בגיטי כריתות שטעמו אינו ידוע. בגט כריתות מציינים את הנתונים שעל פיהם ניתן לזהות את בני הזוג המתגרשים, ובין היתר כותבים את שם העיר שבה נערך הגט. בגיטי כריתות הנערכים בירושלים, מקפידים לכתוב "ירושלם", ללא האות "יוד", כמקובל. מדוע?

מניעת מכשלות בגיטין: היו שכתבו, כי לאור דברי גמרתנו ניתן להניח, כי הקפדה זו נועדה להבדיל בין גיטין שנערכו בירושלים ההיסטורית, לבין גיטין שנערכו בירושלים השניה. אומנם, בימינו אין חשש לבלבול ולהטעייה, מאחר שהעיר ירושלים השניה אינה קיימת זה מכבר, אך אין משנים את מנהג הדורות, כדי שלא להטיל לעז בגיטין קודמים. לאמר, אם יחליטו לשנות מן הנהוג ולכתוב "ירושלים", הדבר עלול לעורר פקפוק לגבי הגיטין הישנים, שבהם נכתב "ירושלם" ויטענו כי הם אינם טובים ובלתי כשרים, ויש לבדוק אחר צאצאיהם של כל אלו שהתגרשו בירושלים (שו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ז סי' ע"א; שו"ת "היכל יצחק" אה"ע ב' סי' נ"ז, שו"ת "עטרת פז" ח"א כרך ג' - אה"ע סי' י"א).

JERUSALEM **אינה ירושלים:** פוסקי זמנינו מציינים, כי אם אירע שנכתב גט בירושלים והשם ירושלים כתוב כרגיל, ללא השמטת האות "יוד", הגט יהיה כשר, מפני שאין כיום עיר נוספת בשם ירושלים, וממילא

הרב העלה משאול נפשי והחייני מיורדי בור, העבירני בגטאות ומחנות ריכוז בנסי נסים ואני נער צעיר. גם זיכני בחסדיו הרבים לעלות לארץ ישראל, ולהקים בה את ביתי יחד עם זוגתי מרת שולמית לבית לוי תחי, ובירכי בנינים ובכלות ובצאצאיהם שומרי תורה ומצוות. ועתה, שזכיתי ליובל שנים להקמת ביתנו, עלתה בי מחשבה טובה זאת, לחזור להדפיס חיבור חשוב זה של אבי סבתי, הרב הגאון רבי חיים רבינוביץ זצוק"ל, על מסכת ערכין, ולחלקו חינום ללומדי תורה לקראת לימוד הדף היומי במסכת זו."

למעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף כח/א המבזבז אל יבזבז יותר מחומש

בזבז לצדקה -

כפרה על בזבז לצדקה...

רבי אליהו חיים מייזל מלודז' פטרונם של עניים היה, ואת כל כספו העניק להם.

פעם נשאל, כיצד הוא עובר על דברי חז"ל, כי אין לבזבז יותר מחומש.

אכן, השיב, חטאתי ופירותי יותר מדי. כדי לכפר על חטא זה הריני נותן לצדקה עוד ועוד, כנאמר "וחטאתך בצדקה פרוק". ושוב הריני עובר על האיסור וחפץ לכפר עליו בצדקה, וחוזר חלילה...

דף לב/ב הואיל ומכר עצמו לעבודת כוכבים אידחה אבן אחר הנופל ת"ל גאולת עולם תהיה לו ויבובל יצא

כי לא ידח ממנו נידח

בוא וראה, היה מתפעל האדמו"ר מסוכטשוב זצ"ל, בעל השם משמואל". אפילו אדם שפל ביותר, אשר מכר את עצמו לגוי ונעשה שמש לעבודה זרה, מלבד שנצטוונו לפדותו, הקב"ה מייחד שמו על אדם נקלה זה ואומר "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם... אני ה' אלוהיכם".

הנקודה הפנימית שבכל יהודי, אינה נפגמת לעולם...

דף לא/א המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חדש

מדוע אין בית בעיר חומה חוזר ביובל?

שונה מכירת בית בעיר חומה ממכירתו בעיר אחרת בכך שאינו חוזר ביובל. ה"משך חכמה" נותן טעם מעניין לדבר.

אין בונים חומה אלא סביב עיר הזקוקה להגנה מפני האויבים. אם בתי העיר ישבו וישבו היובל לידי המוכרים, יתכן מצב שבו בבת אחת, בשנת היובל, ישוּבו בעלי הבתים לעירם, כשאינם מכירים זה את זה, שכן חמישים שנה לא התראו, ואינם מכירים היטב את מבנה העיר. אם תפרוץ אז מלחמה - רע ומר יהיה גורל העיר כאשר דריה

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף בונים גוטר** ז"ל

ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע ט"ו בתמוז תשמ"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אהרן יוסף הכהן זקון**

ב"ר יוחנן ז"ל נלב"ע י"ג בתמוז תש"ן

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

הדף היומי

ערכין כ"ח-ל"ד

י"א-י"ז תמוז

לא קיים חשש לאי בהירות כל שהיא לגבי מקום כתיבתו של הגט ("ציץ אליעזר" שם). אומנם, קיימות ערים ועיירות במקומות שונים ברחבי העולם המכונות "ג'רוזלם" - JERUSALEM, אך זהו שמן המקורי, לא "ירושלים", ואין לחשוש מבלבול שעלול להיווצר בין לבין ירושלים עיר הקודש (ש"ת "עטרת פז" שם).

ירושלים - שתי מילים במילה אחת: כאן המקום לברר, הלמאי באמת שמה של ירושלים ההיסטורית נטול האות "יוד", כפי שאכן שמה של העיר מופיע בתנ"ך פעמים רבות. ובכן, בתקופה הראשונה שלאחר בריאת העולם, עיר הקודש נקראה 'שלם', כך אנו למדים מן הפסוק (בראשית י"ח) "ומלכי צדק מלך שלם". לאחר מכן, אברהם אבינו כינה את הר המוריה "יראה" - (בראשית כ"ד) "ויקרא אברהם שם המקום ההוא יראה". או אז, המילה "יראה" צורפה למילה "שלם", וכך נוצרה "ירו-שלם" (תוס' תענית טז/א ד"ה "הר").

ירושלים אורו של עולם

גמרתנו, כסוגיות נוספות בש"ס, דנה במחלוקת הידועה אם "קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא", או שמא "קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא", ואף להלכה נחלקו הראשונים אם קדשה לעתיד לבא (בעל העיטור אות פ' פרוזבול בשם הרב קרובנו החסיד) או לא קדשה לעתיד לבא (הראב"ד בהשגות לרמב"ם, הל' בית הבחירה, סוף פרק ו'). הרמב"ם (שם הל' י"ד-ט"ז) נוקט, כי שני נושאים נפרדים עומדים על הפרק - קדושת המקדש וירושלים וקדושת ארץ ישראל, ולגבי קדושת המקדש וקדושת ירושלים פוסק הרמב"ם כי הן שרירות וקיימות, ושום גלות או חורבן לא יוכלו להן, ואילו קדושת ארץ ישראל שנתקדשה על ידי יהושע בן נון בטלה לדעתו, ונותרה קדושה שקידש עזרא.

אף על פי שכיום כולנו טמאי מתים, וקדושה זו אינה נוגעת למעשה לגבי אכילת קדשים קלים ומעשר שני הנאכלים בירושלים, עדיין היא נוגעת לגבי הלכות מעשר שני, ולהלכות, איסורים ומנהגים נוספים, זאת, לבד מן האיסור המפורסם לעלות להר הבית, הנובע מקדושת המקום [ראה בהרחבה בגליון 192 מאמר "עליה למקום המקדש"].

אסור לפדות מעשר שני בירושלים: מעשר שני הוא מעשר שעל בעל הפירות להפרישו מן הפירות ולאוכלו בירושלים בקדושה. מאחר שכיום אנו טמאים, איננו רשאים לאכול מעשר שני. במקרה זה, ניתן לפדות את המעשר תמורת כסף, אפילו שווה פרוטה בלבד. ברם, בפני תושבי ירושלים שבתוך החומות התגלעה בעיה חמורה, מאחר שהלכה היא (עיי רמב"ם הל' מעשר שני פ"ב הל' ד'), כי אין פודים בירושלים מעשר שני הראוי לאכילה, ומאחר שקדושת ירושלים ודיני הקדושה נותרו עליה כבימים עברו, נמצאו יהודי ירושלים מביטים בעשירית מפירותיהם [שנגמרה מלאכתם ולא הוכשרו לקבלת טומאה] בכליון עיניים, שאינם רשאים לאוכלם.

החזון איש - ניתן לטמא את הפירות: "חזון איש" זצ"ל (שביעית סי' ס"ק י') פסק, כי הם רשאים לטמא את הפירות, ואז לפדותם, שכן,

צדקה לעניי ירושלים קודמת: הלכה נוספת הנובעת מחמת קדושת ירושלים היא, כי עניי ירושלים קודמים בקבלת מעות צדקה משאר העניים, כשם שעניי ארץ ישראל קודמים לעניי חוץ לארץ (עיי שו"ת "חתם סופר" סי' רל"ג). משום כך, כאשר ביקשו לשנות צדקה שנוחבה לטובת עניי ירושלים וליתנה לעניי צפת, המהרי" הלוי איטינגא אסר את הדבר, ואחד מנימוקיו הוא, כי "אין משנים מצדקה לצדקה" (שו"ת מהרי"א הלוי ח"א סי' פ), ששתי דרגות של צדקה הנה.

תושב ירושלים אינו רשאי לעקור הימנה! לדעת בעל שו"ת "פרי הארץ" (ח"ג י"ד סי' ז'), הגר בירושלים אינו רשאי לעקור ממנה כדי להשתקע בעיר אחרת בארץ ישראל, משום שקדושתה של ירושלים עולה על קדושת יתר ערי הארץ! כפי שהדר בארץ ישראל אינו רשאי לעקור לחוץ לארץ [ראה בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"ג סי' כ"ב, שדייק כן מדברי הראשונים].

וגם מנהגי תפילה מסויימים שבירושלים עיר הקודש, שונים מהלכות התפילה שבכל מקום אחר על פני כדור הארץ. הרמ"א ("שולחן ערוך" א"ח סי' קל"א סעי' ב') פסק, כי במקום שאין בו ספר תורה, אומרים תחנון בלי נפילת אפיים. באותו מקום, שאין בו ספר תורה, גם אין אומרים ברכת מעין שבע בתפילת ליל שבת (א"ח סי' רס"ח ו"משנה ברורה" ס"ק כ"ד).

ירושלים נחשבת כבית כנסת עם ספר תורה: והנה, בירושלים נוהגים ליפול אפיים בעת אמירת תחנון ונוהגים לומר תפילת מעין שבע בליל שבת, גם במקום שאין בו ספר תורה. הסיבה לכך היא, כי ירושלים נחשבת כמקום קבוע לתפילה מחמת קדושתה, ולפיכך, אין צורך בספר תורה (עיי שו"ת "אגרות משה" ח"ג י"ד סי' קכ"ט, "מזבח אדמה" דף ב', ו"אשי ישראל" עמ' רס"ג ועמ' שס"ה).

כל הדינים שיוסודם בקדושת ירושלים, נוהגים כמוכּן אך ורק בירושלים המקודשת, אותה שנתקדשה בשעתה ונתקדשה לעתיד לבוא. כל השכונות החדשות שבירושלים רבתי, אינן בכלל הדינים האמורים (ראה "אשי ישראל" שם ושירת יצחק עמוד 19, בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל).

ותן חלקנו. דרך חדשה ללימוד שלך

לא בל יום אפשר לצאת למסע חדש, מההתחלה. בימים אלו מסיימים אלפי לומדי "ותן חלקנו" מחזור לימוד יסודי של 12 שנים! 1. מתחילים את סבב לימוד הש"ס. יחד עם קטעי גמרא, הלכה והגות חדישים. חוזר ההודמנת שלך לקבוע יעתיים לתורה. לומדים כבוד דקות חוכים בסיפוק חוזני עצמם!

חדש ראשון התנסות חינם
קבע יעתיים ללימוד עכשיו! *3029

